

METAFİZİK*

Jacques CHEVALIER

Çev: Murtaza KORLAELÇİ**

Giriş

I - BİLGİNİN İKİ TİPİ

Metafizik, veya varlık ilmi, başvurduğu bilgi biçimi ve kendi konusu ile diğer bütün ilimlerden ayrılır.

Bergson şöyle diyor: “Bir şeyi bilmenin çok farklı iki biçimi vardır. Birincisi şeyin etrafında dönülmeyi ihtiva eder, ikincisi onun içine girer”. Birincisi bilimin alışılmış biçimidir, ikincisi metafiziğin ve bizzat sağduyunun biçimidir. Farklı olmalarına rağmen her ikisi de geçerlidir. Bilimin bize verdiği şeylerin bilgisi, yerleşilen görüş açısına ve kendisiyle ifade edildiği sembollere bağlıdır: Bu bir **rölatif** bilgidir. Metafizik bilgi bütün sembollerden, bütün özel görüşlerden kurtulmaya çalışır, bir bakıma **mutlaka** ulaşmak için bizzat kavramlarımızı aşmaya çalışır. O halde metafizik, bilimin bize dışarıdan veya maddiyeti içinde takdim ettiği garip ve somut gerçekliği, parçalı görünümleri veya işaretleri, içten, veya insanın kendi ruhunda açıklamayı amaçlar: Bilimle metafiziğin arasında, hesaplanmış hareketle uygulanmış hareket arasındaki, bir şehrin veya bir şahsın çekilmiş fotoğraf serileri ile bu şehrin bilgisi, bu şahsın samimiyeti (intimité) arasındaki aynı fark vardır. Ben eğer hareket ediyorsam, yani istedikten sonra hareket üretme şuurunda isem, ancak hareketin gerçekliğinden emin olurum: Aksi halde o, bir noktanın ve bir eksen sisteminin karşılıklı basit bir yer değiştirmesine, kısacası, gerçek ve mutlak bir harekete asla katılmaksızın bölebilip, yeniden birleştirebildiğim, uzaydaki bir yörüngeye indirgenir. Her şeyde pekala bütünden parçaya (partie), verilmiş gerçeklikten onun öğelerine gidebiliriz, ve gitmeye de mecburuz, fakat tersi bir usul mümkün değildir: Zira bütün parçalarından daha açıktır, ve parçaların varoluşları ve anlaşılır oluşları onun varolmasıyla. Bir şiir ve onu oluşturan kelimeler de böyledir.

Madem ki metafizik, analizin sonuçlarını kullanan ve kavramlara dayanan, fakat ondan kaynaklanmayan bir seyir (démarche) ile eşyaların özüne kadar nüfuz etmeye çalışıyor, bütünden basit, sezgisel olarak farkedilen gerçeklikten, tabiatı kesinleştirmede bize yardım eden, fakat onu açıklamayan ve aksine, verilmiş bütünün, kısacası varlığın

*Çevirisi sunulan bu metin, Jacques chevalier'nin “Leçons de Philosophie, tome II, Paris 1946” isim eserinin, 599-608 sayfaları arasında yer almaktadır.

**Prof. Dr. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

sezgisini, onların gerçek anlamlarını kabul eden soyut öğeleri, oradan itibaren anlamak için hareket ediyor, o zaman o **ilk ilim** olarak isimlendirilebiliyor.

Metafizikçi, bir annenin kendi çocuğunu tanıması gibi gerçeği (réel) bilmeye çaba sarfediyor: Annenin kendi çocuğunu, başkalarına benzettiği, onu bir tipe veya bir kanuna alışkanlığa indirmediği ölçüde değil, fakat onu diğerlerinden ayırt ettiği, ondaki, kanuna indirgenemeyen şeyi, ondaki bizzat kendisi olan ve kendinden başka hiçbir şey olmayan şeyi ayırt ettiği kesin ölçüde, onu sevdiği ve bildiği gibi. Sadece bu şekilde varlığa ulaşılabilir.

II - METAFİZİĞİN TANIMI VE KONUSU

Metafizik ve Bilim

Metafizik bilginin, düzenleyici bir ilim gibi görüldüğü böylece anlaşıldı. Bütün bilimler, kesinliklerinin ve başarılarının şartı böyle olduğu için, metod nedeniyle bir uzmanlıkla yetinirler: Metafizik sezgi, bu hususta sınırlar çizmek ve bu hususta ilişki noktalarını belirlemek için zorunludur. Fakat bizzat kendi özel konuları üzerinde, bütün bilimler, kendi özel ilkelerini bilmekte (connaître) yetersizliklerini gösterirler: Ve burada yine zorunlu olarak, onlar metafizik sezgiye başvururlar.

1-Bilim insanın, hakikatı ve gerçeği elde etmeye elverişli olduğunu tahmin ediyor, fakat bilim hakikatın neden ibaret olduğunu, oraya nasıl ulaşıldığını bize söylemiyor. Diğer taraftan insan zekası (entendement) her tarafta, onları açıklamak düşüncesi (couleur) altında olguları kendi aralarında özdeşleştirmeyi ve onların şartlarını amaçlar. Fakat Meyerson ile beraber, bu iddianın meşru olup olmadığı ve saf özdeşlik mantığını aşan zihnin (esprit) kanunun önünde sebepleri veya bu hususu açıklayan şeyleri araştırmaya hakkı olup olmadığı, kendi kendine sorulabilir.

2- Konu olarak **sayı** ve **büyükliğe** (étendue) sahip olan matematik bilimi, bu kavramların objektif değeri üzerinde, tabiata onların tatbikatı üzerinde, onların kendi aralarında sahip oldukları ilişki üzerinde ve ihtiva ettikleri sonsuz üzerinde düşünmeden vazgeçmeyebilir: Öyle ki bugün geometri, Platon veya Descartes'in zamanındaki gibi bizi doğrudan metafiziğe girdiriyor.

3-Cisimlerden üretilen fenomenlerle, hareketle ve atomla uğraşan fiziko-şimik bilimler, yapı üzerinde ve **maddenin** bizzat varoluşu üzerinde, enerjinin tabiatı üzerinde, süreklili ve süreksizin (discontinu), dalga ve cismin ilişkisi üzerinde, nihayet fiziki kanunların evreni tabi tuttuğunu (astreinde) iddia ettiği mekanizmin geçerliliği üzerinde filozofun düşüncesini zorunlu olarak gerektirirler (appeler).

4-Yaşayan varlıkların merkezi olan fenomenleri anlamak ve tam olarak tasvir etmek için biyolojik bilimler, görev yapmayı (fonctionnement) ve, bundan dolayı, canlı mekanizmalar ile onların organlarının bizzat yapılış amacını (destination), onları kaçınılmaz bir şekilde **hayatın** ilkesinin kendisini, yapısını dikkatle incelemeye (scructer) götüren şeyi, evrimin anlamını, onun indirgenmediğinin iddia edildiği madde ile, önceden benzeri

olduğu ve birilerinin haksız yere basit bir canlı belirtiyeye indirgemek istediği ruh arasında, evrimin tabii olduğu atılımı hesaba katmamak edemezler.

5-Psikolojik bilimler, psikolojik hayatın öğeleri gibi olan iç fenomenleri türetirler; fakat bu öğeler benimizi (moi) oluşturan kısımlar mıdır? Bu öğelerin bütünleştiğinden farklı bir şahsiyet yok mudur? Ve bu şahsiyet hangisidir? Psikolog kendi bilimi için çok önemli olan bu sorulara ancak metafizikçi olmak şartıyla cevap verebilecektir. Sadece olgular bilgisi üzerine kurulmuş ve ayrıca pozitif olan metafizik, psikolojinin verilerini tamamlayabilecek ve onları aydınlatabilecektir, bu arada insan ruhunun alın yazısı ve tabiatı hakkında bizde aydınlanma olur.

6- Nihayet bilimler bize tamamıyla sadece izafi olanı açıklıyor ve bununla biz kendi derinliğimizde fikre (ideé), veya en azından iyi kurulmuş bir hayale (rêve) indirgenmeyen gerçek ve mutlak, anlaşılabilir bir düzenin zorlayıcı isteğine sahip oluyoruz: Metafizikçi sonsuz, fizikçi düzeni, biyolojist gayeliği ve psikolog da hüriyeti, var olan ve varlığını sürdüren gerçekler olarak ileri sürerler (postuler). Bu istekler ve fikirler neye değer? Gerçekte onlar kurulmuşlar mıdır? Biz mutlakin, en azından onun etkilerinin dışında, bir tecrübeyi anlayıp gerçekleştirebilir miyiz? Eğer bu tecrübe, Aristoteles'in onu, tabiatın, şeylerin (chases) başlangıç ve sonunun (fin) etüdü, ilk ilkeler ve ilk gerçeklerin etüdü, kısacası **varlık olarak varlık bilimi**, ve yine daha açık bir şekilde **kendinde** (en soi) ve **kendisi için** (pour soi) olan varlığın bilimi: ruh (esprit), diyebileceğimiz şekilde tanımladığı zaman ona ayırdığı rolü doğrulamak ve gerçekleştirmek isterse, cevap vermek metafiziğe, veya "ilk felsefeye" aittir¹.

Burada metafizik, bilimi tamamlıyor. O, bilimi keyfince yönetmiyor, onu yargılamıyor, çünkü metafizik başka bir plan üzerindedir. Fakat o bilimi kullanıyor ve meçhul (inconnu) hakkındaki bütün ilerlemelerin az gerçek değil fakat ve yine daha orijinal bilinmeyen hakkında daima daha geniş ufukları bize açan bilimlerin bizzat kendilerinden metafiziğe gelen çağrıya cevap vererek bilimi devam ettiriyor. Bizce bilinen şey ile, bilinmesi bize kalan şey arasındaki devamlı savaşta, tanımıyla ve onurlandıran bir hayâ ile bilim her macerayı, bildiği şeyin **ötesine** her bakışı, düşünmeyi (voir) kendine yasaklıyor: Bununla beraber öteki dünya var oluyor, bilim onu biliyor, onu inkar edemeyecektir ve bu öteki dünya keşfedilecek bir kıta değildir, o, tükenecek olan bir nitelik de değildir: O bir sonsuzdur her seyrinde hazır bulunur, bilim onu yine biliyor. Bilimin bizzat kendisi keşfin eseriyle, ve asla tanımlanmamış bir keşifle, bilimi hazırlar ve o halde bilginin zihninde, daima dikkat eden insan zihni için metafizik bir sezgi gerekiyor (appeler): Gerçekten bütün yaratıcı bilginler metafizikçiler olmuşlardır.

¹ Aristoteles'in "ilk felsefe" üzerindeki çalışmaları (traités) onun ölümünden sonra (M.Ö.322), "tabiatı inceleyen yazılarından sonra" (meta ta physica): O zamandan beri varlığı varlık olarak, varolan her şeyin son amaçlarını (fin) ve ilk ilkelerini inceleyen bütün eserlere verilmiş olan "metafizik" isimi buradan gelir.

III - METAFİZİK MEŞRUDUR

Böyle anlaşıldığı için metafizik, objesi için olduğu gibi metodu için de kendisini doğrular.

1-**Metafiziğin metodu objesi ile belirlenmiştir.** Oysaki gerçekten bilimin özel konusu olan ilişkiler, ayrışma –birleşme, analiz-sentez ile gidimli (discursive) bir şekilde yakalanmışlardır, olayların (chases) ilkeleri, veya sembolik düşüncenin öteki dünyası, yani tabii ve mutlak, metafiziğin objesi bize, ancak zihnin (esprit) bir sezgiyle, yani objesi üzerinde biçimlenmiş (modeleé), doğrudan ve tabii bilginin bir modu ile verilebiliyor. Algılanabilir gözlemin şemalaştırılmış ve ortak verileri üzerinde uygulanan bilimin kullandığı analiz, maddeyi veya uzaysal görünüşü temsil eden, bilinen, soyut ve somut öğeler halindeki şeyleri çözer; metafiziğin metodu olan sezgi, temel fonksiyonu “ruhu (esprit), ruh ile doğrudan görme” olan Bergson’un dediği gibi, bir çeşit “sempatiyle” içerdeki olayın kendisini bilmek için bir çabadır (effort). Metafizik, bilimin verilerini kullanır, o analizin sonuçlarından yola çıkar (partir): Bu anlamda metafizik pozitifdir; fakat o bunları, özel bir tecrübe ile hakikatin bizzat kendisine ulaşmaya çabalamak için aşar: Madem ki metafizik kendi özündeki gerçeğin bilimi oluyor veya olmaya çalışıyor, bu anlamda o yine kesin olarak pozitifdir.

Ayrıca eğer metafizik, bilim gibi kesin, ispatlanmış ve herkesin kabul ettiği (aksi tartışılmaz) sonuçlara ulaşmıyorsa, veya sadece güçlülkle ulaşıyorsa, eğer tecrübeyi sunna kadar takip ederek elde ettiği sonuçlar, daima geçici, tamamlanmamış, tartışılacak ve tabii olarak muhtemel konular gibi görünüyorsa, bu, onun, bilim gibi, soyut fenomenlerin soyut kanunlarını kurmak yerine, somut ve bireysel karmaşıklığı içinde gerçekliğin kendine ulaşmayı amaçlamasıdır. Oysa gerçek bir objenin noksan bilgisini (ve zorunlu olarak böyle) elde etmek, az veya çok yapay bir objenin tam bilgisinden daha iyidir; ve “yeniliği” hakikate tercih edenlerin yaptıkları, veya hâlâ yapıyor oldukları gibi, erken sentezler yapmaktan veya dünyanın tutkulu (ambitieux) sistemlerini kurmaktan metafiziğin vazgeçmesi şartıyla - bilginin ilk şekli ikincisi kadar pozitif bilgi ismine layıktır.

2- **Pozitivizmin itirazları:** Bununla beraber pozitivistler “reél”den ve “pozitif”den, bir pozitif metafiziğin imkanını ebediyen reddeden ve onu duygunun, inancın alanından uzaklaştıran tamamen başka bir anlayış oluşturuyorlar, ilke, öz ve şeylerin sonucu ile ilgili bütün spekülasyonları (Carnap ve Viyana okulu gibi) bireysel hayal veya basit bir laf kalabalığı olarak gösteriyorlar.

Esasında pozitivizm her çeşit metafiziği bıraktığını iddia eden bir teoridir: Onun için varlık, Laplace de Dieu’nün söylediği gibi, yarırsız bir teoridir.

Bu görüş, Auguste Comte tarafından, Cours de Philosophie Positive (Pozitif Felsefe Dersleri) isimli eserinde sistematik bir form altında açıklandı. Ona göre insanlık bütün gelişmesinde, tabii ve zorunlu olarak üç halden geçer: İnsan zihninin hareket noktası olan, tabiat üstü etkenin (agent) doğrudan ve keyfi fiiliyle her şeyi açıklamayı amaçlayan **Teolojik hal**; bu hali takibeden tabiat üstü etkenlerin, soyut güçler, kimlikler veya

nedenlerle yer değiştirdiği, ve yerini zihni iktidar (virilité) haline bırakmaya ayrılmış sadece geçici bir hal olan **metafizik hal**; insan zekası için “sabit ve belirlenmiş hal” olan ve her yerde fenomenlerin, onların varoluş şartlarının ve onların kanunlarının etüdünü, nedenlerin erişilmez araştırması yerine koyan **pozitif hal**.

3- **Cevap:** Bu anlayış savunulamaz ve dikkatli bir incelemeye direnç gösteremez. Aguste Comte, metafiziği, önceki (basse) çağlarda, bilimin sahasına tecavüz etmekle ve kendi özel alanı hakkında tersini söylemekle haksızlık eden metafiziğin, büründüğü (revêtir) dogmatik, cevhersel, antropomorfik şekli ile karıştırdı. Metafiziğin Comte tarafından suçlanması sadece, bu özel forma ve metafiziğin kötüye kullanılmasına karşı olup, metafiziğin bizzat kendisine karşı hiç de olmuyor. Bazı bilim adamlarının yaptığı kötüye kullanımlar için, metafizik alana devamlı tecavüz etmenin haklı yakınmalarına başvurabilecektir, bilimi bütünüyle suçlamak tamamen haksızlık olacaktır. Bilim ve metafizik hiçbir zaman birbirini dışlamazlar, onlar asla birbirini rahatsız etmezler, yeter ki onların sınırları belirlensin ve “César’a” ait olan César’a, Tanrı’ya ait olan Tanrı’ya verilsin”.(Math.XXII,21). Gerçekten Claude Bernard’ın (Philosophie,I,15,44) gösterdiği gibi “bu kavramların biri diğeri geçersiz kılmaz: Bu kavramların biri diğeri ile düzelir ve olgunlaşırlar... inanmak, düşünmek (raisonner), tecrübe etmek: Din, felsefe, bilim. Bu üç şey gelişir, fakat birbirinin yerine geçmezler. Comte’un düşündüğü gibi, pozitif hal teolojik hali ortadan kaldırmaz: Onlar birbirinden ayrılmış olacaktırlar, hepsi bu kadar. Fakat ilk nedenlere çıkmak istenilince teolojik hale girmek gerekecektir. Evreni (monde) yöneten kafa değil, kalptir”

Diğer taraftar Comte, dar ve ayrıca ikincil bir kavram olan “pozitif” de kendini yetiştiriyor: Onun için pozitif kesin olan, ölçülebilir, görelî ve en sonunda faydalı olan şeydir. Fakat pozitif sadece bu değildir: **Pozitif** bütün genişliğinde ve bütün anlaşılmasında (comréhension) ele alındığı zaman **gerçek olandır**. Comte’un bizzat kendisi, bütün bilimleri matematiğe götürmeyi hayal ettikten sonra, büyüyen karmaşıklıkları içinde farklı bilimleri inceleyerek, ve inorganik fizikten biyolojiye “çok büyük gelişmeyi” tesbit ederek, astın (inférieur) üstü (supérieur) şartlandırıp şartlandırmadığını, onu açıklayanın üst olduğunu anladı, (.....) ona göre, sosyolojik açıdan, bütün bilimler insan tarafından yapılmıştır ve insan içindir, insana özdeştir. Comte, ömrünün sonuna doğru temel yedinci bilimi, ahlâkı, bireyin ilmini kurmayı araştırdı: Fakat metafizik bir bakış olmadığı için onu sağlam bir temel üzerine kurmayı başaramadı.

IV - POZİTİF BİR METAFİZİĞİN İMKANI

Her ne olursa olsun, eğer “pozitif” terimine gerçek anlamını geri verirsek, gerçeğin bilimi olan metafiziğin, pozitif bilimler tarafından hiçbir zaman dışlanmadığını bilmeye mecburuz: Metafizik tabii ve kaçınılmaz tamamlayıcıdır; üstelik **pozitif bir metafiziği**, yani **olgular üzerine kurulmuş bir metafiziği** meydana getirmeye erişilebilir. Bu olabilir, ve olmalıdır: Zira insan aklının büyüklüğü, kendisi Tanrıymış gibi dünyayı yeniden in-

şa etmek değil, fakat Tanrı'nın eseri olan olguları yeniden tanımaktan; ve Pascal'ın dediği gibi, "aynı olgular içinde Tanrı'nın sözü kesin olduğu için" onlara saygı duymaktan ibarettir. (Cf. f. Cheralier, Pascal, p.195) Bunun içindir ki aklın gerçek kullanımı olgulara saygı göstermektir. Hangi şartlarda? Kurmaya gerçek olarak çaba sarfettiğimiz işte budur.

1- İlk "olguların" yalnızca, matematik terimlerle ifade edilebilir fiziki düzenin olgularına indirgenilmediğinin çok iyi anlaşılması gerekir. Kendi düşüncemin varoluşu, ve ödevin varoluşu fiziki olgularla aynı sıfatta (titre) pozitif olgudur, ve hatta daha fazla olgudur. Fakat onları algılamak için Platon'un, manevi hakikate açık "ruhun gözü" diye isimlendirdiği bu anlam gerekir.

2- Bu, metafizikçinin ve bilginin, olgularda ve görülebilir şekillerde aradığı aynı şey değildir. Meselâ Mariotte kanununu alalım: Mühendise kendi denklemini, mümkün bütün hallerde **yakın şeyin çok azına** uygulaması yeter, zira onun amacı tabiata etki yapmaktır. Aksine metafizikçiyi ilgilendiren şey- ve her gerçek bilgin zaman zaman metafizikçidir- tecrübeyle elde edilen gibi, **tam (total) olgudur**; ve bu, analitik kanunla tecrübe arasında beliren mesafedir, zira bu **mesafe**, tabiatta mekanik determinizme direnç gösteren **bir şeyin** var olduğunu, öyle ise bunun büyük çoğunluk için genel olarak (en gros) sadece bir gerçek olduğunu ortaya çıkarır. Aynı şekilde ruh ve beden ilişkileri konusunda, Comte biçimi pozitivist, yani tüm pozitif uzaysal (spatiale) form altında anlayan, fizikî fenomeni biyolojik fenomene veya sosyal fenomene, onu oraya indirgemek amacıyla bağlayan ilişkileri keşfetmeye çabalayacaktır: Oysaki gerçek bir psikolog olarak bulunan metafizikçi ilkin olguları somut karmaşıklıklarında yakalamaya, gerçek anlamı ondan çıkarmaya (dégager), iç fenomen ile ona refakat eden veya onu söyleyen (articuler), fakat onu oluşturmayan organik değişiklik arasında var olan mesafeyi (écart) ortaya çıkarmaya çaba sarfeder. O halde metafizikçi, **olgulara** dayanır; ve özellikle o, daha az yoğun (grossiers) oldukları için genellikle fark edilmeden geçen **anlamlı olguları** hafızada tutar (retenir): Zira bu, ekseriya pek küçük değişmelerde (altérations) ve maddi olguların saptırılmalarında (infléchissements), veya biyolojideki gibi, var oluşun ve manevi gerçekliğin etkisinin, yani idenin kendini gösterdiği, mekanik olarak bağımsız olayların (phénomènes) amaç birliğinde (convergence) vardır.

V - METAFİZİK ZORUNLUDUR

1- Eleştirel Bir Metafiziğin Zorunluluğu

Eğer Auguste Comte ile metafiziğin gayri meşru ve kabul edilmez olduğu gösterilmek istenirse, insan zihninin (esprit) yapısını, seviyesini ve sınırlarını incelemeye işe başlamak gerekir: Bu, metafizik bir seyir (démarche) olan şeydir. Kant **Saf Aklın Tenkid** (1781) isimli eserini, kendinde şeyin, ve dolayısıyla (en conséquent) dogmatik her metafiziğin her çeşit bilgisinin imkansızlığını ortaya koymak için yazdı: Onun eseri bilginin metafizik bir teorisidir.

Bu, Aristoteles'in şu sözü söylediği zaman, ta o vakit bilinmekteydi: "Eğer felsefe yapmak gerekirse felsefe yapalım; eğer felsefe yapmak gerekmezse felsefe yapmak gerekmediğini ispat etmek için yine felsefe yapalım." Metafiziği inkar etmek yine metafizik yapmaktır. Erekliliği inkar etmek, Tanrıyı inkar etmek, Aristoteles'in gösterdiği gibi, evrenin (monde) mekanizmlerle, sonunda tesadüf tarafından yönetildiğini doğrulamaktır: Oysa ki mekanizm, bilimin hiçbir zaman ispatlamadığı belli bir metafizik inançtır; ve tesadüf, akla karşı olsa da sadece akıl ile aşılır.

2- Gerçek Metafiziğin Zorunluluğu- Gerçekten eleştirel bir metafizikle yetinilmeyecektir. Düşüncelerimizin her biri, hatta haberimiz olmaksızın mutlaktan bir inancı veya eşyanın tabiatını ve hayatı düşünmenin belli bir biçimini içeriyor. Bu demektir ki insan pozitif ve gerçek bir metafizikten, evren hakkında, uzay ve zaman, madde, hayat ve ruh hakkında insanın alın yazısı ve son amaçları, iyiliğin esası, her gerçekliğin sebep ve ilkesi, Tanrı hakkındaki düşünceden vazgeçemez.

Auguste Comte'un bizzat kendisi her metafiziği reddettikten sonra sadece metafizik hale değil şekillerini ve sosyal ilkesini Katoliklikten aldığı, fakat onun dogmalarını kaldırdığı ve Tanrı'nın yerini ilahileşmiş insanlıkla doldurduğunu iddia ettiği, teolojik hale yeniden geldiği için sistemini yalanlıyor. Kant, kendine göre, "bilim" olarak metafiziği yıktıktan sonra onu "inanç" olarak, hürriyetin, pratik akılın postulları olan ruhun ölümsüzlüğünün ve Tanrı'nın varoluşunun olgusu olarak, bilmenin şartları olarak, yeniden kuruyor. Zaten yaratıcı değil fakat izlenim alabilir **zihinsel bir sezginin** varoluşunu insanda tanımadığı için eksik kalmış ve metafiziğin değerini bilmeyen çözüm, uzay ve zamanın formlarından bir bakıma kurtulur ve hissedilir sezgi olarak sadece **fenomenleri** ve ilişkilerini değil fakat akledilir gerçekliklerinde **olguları**, nesnelere algılamaya elverişli olur.

Bu, bizi çağımızın tüm metafizik hareketine götüren varlık ilmine aittir. İnsanlık, her şeyin subjektif bir form altında temsil edilmesiyle başladı. Sonra o, sıkı sıkıya nesnel bilgilerle yetinmek için, şuurun, süjenin tanıklığını her taraftan kaldırdı: Bu, Auguste Comte'un pozitivist devresidir. Fakat daha sonra nesnel verilerin değere, ve zihin ışığında ne kadar yorumlanırsa yorumlansın anlama sahip olmadığı, ve bunun insan aklının yöneldiği son (final) bir senteze ait olduğu fark edildi.

Sonuç

Böylece özel bilimleri sadece metafizik aydınlığa kavuşturuyor, yine sadece metafizik onları yerleştiriyor ve onlara özel değerini veriyor. Bilimin itişti altında devamlı olarak, soyut sembolleri gerçeklik olarak (pour), ve şeyin (chase) işaretini, bütünlüğünde **şeyin** (chase) bizzat kendisi olarak almaya yöneliyoruz. Zihinsel sistemlerimiz gibi evren temsillerimizi de lekeleyen, ve ruhi ve ahlâkî gerçekliklerin her inkarının temeli olan yanılığın ekserisi buradan doğuyor. Sadece metafizik onu başarısızlığa uğrattıyor.

Metafizik, yarar gözetmeyen, en pozitif, gerçeğe en yakın bir zihin (esprit) için, en somut, araçsız olarak en fazla anlaşılabilir bilimdir. Metafizik sadece, özel bir bilimin sembollerinin ödün vermez (exclusive) seyrine ve çalışmasına dalarak körleşmiş olan zihinlere, kuruntucu olarak görünür. O, en derin ve en yüksek kavramlarında - öz ve varoluş, sebep ve sonuç, işaret ve alet, ruh ve Tanrı - tabii ruhlara, tecrübe ruhlarına, çocuklara ve algılanabilir bilgi açısından yoksul zihinlere (esprits) açıktır. (cf.baş papaz C.RAMBAUD'un çalışmaları ve eseri ve L.ARNOULD'un **Ames en prison** isimli kitabı).

Metafizik bütün bilimlerin sonunda vardıkları şey kadar kalkış noktasıdır da, zira bütün bilimlerin sonunda nesnelere (chases) bilgisini amaçlarlar. Oysa pek tabii nesnelere (chases) onların dile getirildiği kavramlara gidilebilir, fakat kavramlardan nesnelere gidilemez. Böylece, nesnelere veya nedenleri araştıran metafizikçi, bilgine (savant) soru soran, bilgin sonuçlarını ileri sürdüğü zaman, ona bir cevap ve yeni araştırmalar telkin eden kimsedir.

Nihayet, metafizik ahlâkın temelidir, zira ahlâkî hakikatlerin, Leibniz'in geometrik hakikatler diye yazdığı şeyler gibi olduğu söylenebilir: "Her gerçek var olan, bir şeyde temellenmek mecburiyetindedir. Bir ateistin geometriği olabilmesi bir gerçektir. Fakat eğer Tanrı hiç olmasaydı, geometrinin objesi de asla olmayacaktı".(Théodicée,184.) Eğer Tanrı olmasaydı ödev sadece bir yanılgı olacaktı: Ödev, objesi olarak mutlak İyiyi, ve müeyyideleri (sanctions) olarak da mutlak Adaleti gerektirir.

Tek kelimeyle metafizik bize pozitif bilim olarak hatta bütün bilimlerin en pozitifini olarak görünüyor, çünkü o eksiksiz tecrübeye dayanır ve şeylerin (chases) **içine** nüfuz ederek **öbür dünyaya** (au delâ) gider. Metafizik, olağanüstü aydınlıklarına rağmen bilimin, insan düşüncesinin ilk zamanlarındaki kadar bugün de ulaşmaya daha yakın görünmediği sonsuz bir amaca durmaksızın yaklaşmak için, özel bilimlerin bütün tecrübesini kullanıyor. Ve daha fazla ve daha iyi olan şey insana, inanmak ve ümit etmek motiflerini vererek ona hayattaki davranışın kaidelerini sadece metafizik sağlayabiliyor. Zira insan izafi ile yetinmeyecektir: İnsan mutlak için yaratılmıştır ve Tek Mutlak-gerçek bir Mutlak- onu tatmin edebilir.